

Piter Vaterdrinker

Ulica
Čajkovskog
40

Prevela s holandskog
Mila Vojinović

■ Laguna ■

Naslov originala

Pieter Waterdrinker

TSJAIKOVSKISTRAAT 40

Copyright © Pieter Waterdrinker 2017

First published in 2017 by Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam

Translation copyright © 2024 za srpsko izdanje, LAGUNA

This publication has been made possible with financial support from the Dutch Foundation for Literature.

Ovo izdanje objavljeno je uz finansijsku pomoć Holandske fondacije za književnost.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Za Juliju

Danas samo srećni sati

Hildegard Knef

PRVO POGLAVLJE

Kasnog oktobarskog jutra 1988. godine jedan gospodin iz Lejdena pitao me je mogu li u Sovjetski Savez da isporučim nešto manje od sedam hiljada Biblija. I dalje ne znam kako je došao do mene. U Holandiji tada nije bilo mnogo ljudi koji su govorili ruski, ili su uopšte bili u SSSR-u. Ja sam bio samo jednom, otprilike sedam godina ranije. Možda se zaista radilo o čistoj slučajnosti, tome me je život naučio: svetom upravlja nasumičnost.

Bilo mi je dvadeset šest godina; malo pre toga sam se vratio kod roditelja, nakon što sam više od godinu i po dana živio na Kanarskim ostrvima i u jednom planinskom selu u unutrašnjosti Španije. Vratio sam se u svoju groznu momačku sobu, dva sa tri i po.

„Mogu li da uđem nakratko?“

Kosa mu je bila crna i vlažna, pažljivo začesljana na jednu stranu. Delovalo je kao da mu je razdeljak urezan. Nosio je smeđu kabanicu sa smeđom dugmadi.

„Roditelji mi nisu kod kuće“, odgovorio sam. „Otišli su u Harlem, u bolnicu.“

Nije došao zbog njih, došao je zbog mene.

„Siderijus“, predstavila se predratna prilika.

Nekoliko trenutaka kasnije sedeo je na kauču, raširio se u kabanici poput ptice grabljivice u gnezdu; zapalio je cigaretu i ispustio dim kroz kukasti nos.

„Nemam mnogo vremena“, počeo je Siderijus. „A stvar zbog koje sam došao je zapravo prilično jednostavna. Možete li se za otprilike – hajde da kažemo – tri nedelje postarati da se jedna tura ruskih Biblija isporuči u lenjingradsku luku?“

Pitanje je bilo apsurdno, nelogično.

Klimnuo sam glavom, pomalo odsutno; dim cigarete je lebdeo između nas poput plavog vitraža.

„Gospod Bog Otac, Stvoritelj koji je poslao svog jedinog sina na zemlju da nas spase, prolazi kroz težak period. Istok je skrenuo s puta. Pretpostavljam da vi sve to pratite. Ali to vam je baš kao u ratu: trijumf dolazi tek nakon postignute pobeđe. Sve što ću vam sada ispričati je tajna, da se poslužim terminologijom naših neprijatelja iz KGB-a i Štazija: *kvalifikovane informacije!* Imate li možda čašu vode? Treba da popijem lekove... Giht, zubobolja u zglobovima, kad me uhvati samo želim da umrem...”

Kada sam se vratio iz kuhinje, ispio je čašu vode uz bolnu grimasu i nakon toga je počeo da govori o fenomenu za koji nikada ranije nisam čuo: masovnom ilegalnom transportu uglavnom ruskih Biblija u Istočni blok. Na granici između Finske i Sovjetskog Saveza umeli su da puštaju balone s biblijama, u nadi da će sleteti negde u imperiji antihrista, u Lenjinovom Crvenom carstvu. Ali pravi religiozni šverc centralno je organizovan kopnenim putem, u posebno prerađenim limuzinama, kamperima i ponekom motociklu s bočnom prikolicom, kojima su verski, prevashodno protestantski, aktivisti išli u zemlje poput Istočne Nemačke, Mađarske i Rumunije.

Bilo je to prilično rizično – postojala je opasnost od hapšenja i zatvorske kazne. Najviše se zaziralo od carinika Istočne Nemačke i njihovih ovčarskih pasa. Bili su spremni da uz pomoć

ogledala zavire ispod auta, da čekićima ispitaju šasiju i ostatak vozila, u potrazi za duplim dnom u koje bi mogli da budu skriveni agitatorsko antisocijalističko štivo, pornografija i Biblije. Savršena maska bila je porodica; srećna porodica s decom koja je krenula na odmor po livadama, šumama i plažama utopijske države. I Siderijus je često odlazio na Istok, ali je morao da prekine s misionarskim poslom pošto mu se žena razbolela. Pre granice je bila obavezna molitva u prirodi Božjoj. U njegovom folksvagen kamperu nikada nisu pronašli nijednu Bibliju skrivenu iza kuhinjskog paravana ili ispod sklopivih kreveta.

„Znači, hoćete?“ Siderijus, čija je desna ruka bila prekrivena kvrgama crvenim kao ruža, sada je tako snažno vrteo burmu da je izgledalo kao da želi da je skine.

„Šta tačno?“

„Da se pobrinete za isporuku tih sedam hiljada Biblija u Lenjingrad. Govorite ruski, zar ne? Zar niste već jednom bili tamo u Sovjetskom Savezu?“ S nebeskim zrakom u svetloplavim očima, Siderijus me je gotovo preklinjao pogledom.

Sledećeg dana me je sačekao ispred stanice *Rotterdam centar*. Malim autom smo se po jakoj kiši odvezli u Pernis, kako bismo se upoznali sa organizacijom. Tvrdio je: „Politika na Istoku se pomera, poput žita natovarenog na jednu stranu broda. Ali, znaš li u kakvoj opasnosti se nalazi brod na pučini kada tovar počne da šeta? Može vrlo lako da potone!“

Prema Siderijusovim rečima, tokom godina je nastala neka vrsta konkurencije među crkvama kada je šverc Biblija u pitanju. On je lično pripadao protestantskoj crkvi, ali različite grane unutar reformacije, čak i mormoni i menoniti, počele su da rade za sebe.

Nastupio je takmičarski momenat.

„Crkveni savet trenutnu situaciju doživljava kao rat: sad ili nikad. Treba pojačati borbu, municiju na frontu. Mali broj Biblija u kamperima nije dovoljan. Našu braću i sestre koje

ugnjeta Marks treba masovno snabdeti duhovnom hranom, nadom, svetlošću. Ovo što ćete upravo videti je probna pošiljka: sedam hiljada ruskih Biblija, uredno skrivenih među nekoliko tona zelandskog krompira. Ako ova misija uspe, čeka nas još osamdeset hiljada u jednom skladištu u Gaudi, koje preko Lenjingrada treba da nađu svoj put do Moskve, Urala, do sela duboko u Sibiru. I ostale crkve planiraju nešto brodom, ali čute ko zaliveni, večno tajnoviti!“

U hali u kojoj su se nalazila brda krompira poput uglja, predstavio me je trojici muškaraca srednjih godina u dugačkim kaputima. Čutke su mi pružili ruku, nepoverljivih pogleda, nakon čega su se skupili u ćošak i počeli da guguću poput golubova, i srednji naposljetku reče: „Dobro, Siderijuse, ako ti kažeš da je ovaj brat na mestu, verujemo u tvoju reč.“

Zatim je započeo molitvu za uspeh moje misije.

Nisam se molio još od detinjstva. Otvorio sam oči nakon nekoliko trenutaka i sklopljenih šaka posmatrao vernike: dobre, snažne, čvrste holandske glave, kao isklesane.

Let, viza, kao i troškovi smeštaja biće mi nadoknađeni. Krenuo sam radi avanture – za sve ostalo imao sam da se uzdam u Božju nagradu.

Nedelju i po dana kasnije u hodnicima staračkog doma u predgrađu Lenjingrada udisao sam ljudski vonj, miris bolesti, nemaštine, raspadanja. Šest paketa od po dvanaest ćiriličnih Biblija u tamnosmeđem papiru, uvezanih kanapom, odvukao sam kroz hodnik, pored čuvara, do drugog sprata, u ovaj univerzum japanske aralije i nepodnošljivog smrada.

Direktorka, Ruskinja srednjih godina, ljubičaste zvonaste frizure, stajala je pored kolica za serviranje sa gumenim točkićima.

„Lina, odmah očisti ovo! Na sve strane ostaci kaše i supe! Kakvi su ovo uslovi? Brzo, daj vlažnu krpu! Šta će gost da pomisli?“ Drvenim lenjirom je udarila po metalnoj ručki na kolicima. „Polako brojim do tri! Nemoj da se naljutim... Jedan! Dva! I...“

Mršava devojka od nekih dvadeset pet godina je, zakopčavajući poslednje dugme zelene kecelje, izletela kroz vrata uplašena poput zeca. Rekla je: „Čula sam vas! Ali tražila sam čistu pelenu u vešernici. Nemamo više pelena... U sobi sedam leže tri žene...”

„Šta kokodačeš? Hajde, *đavaū*, vlažnu krpu!“, naredila je direktorka, gospođa Lentova. „Ovaj gospodin iz inostranstva nam je doneo Biblije.“

„Biblije?“

„Da, zar ne čuješ šta pričam?“ S ljubavlju je spustila lenjir na grudi. „Biblije, dnevnike...”

Sitna negovateljica je promrmljala da bi bilo bolje da sam doneo pelene. I špriceve, gazu, zavoje, flastere. Jutros je opet morala da seče čaršave na trake kako bi zavila noge starcima, kao da radi s ranjenim vojnicima na frontu.

Mršava Ruskinja je nestala i vratila se s krpom natopljenom vrelom vodom. Isparavala je dok je čistila kolica.

„Eto! To je gotovo!“

I onda je opet nestala.

Gospođa Lentova, u uskoj crnoj suknji, češala se lenjirom po golim listovima. Ohrabrujuće mi je klimnula glavom. Naslagao sam Biblije na kolica kao robu. Spremna za polazak.

Zbog japanske aralije, koja se kao u prašumi raširila do plafona, sve je bilo okupano zelenkastim svetlom. Uz lajsne su trčale bubašvabe, opušteno ali uredno, kao u vojnoj formaciji, kao da su one pravi vladari ove zgrade, koji ostale prisutne u najboljem slučaju tolerišu. Stari su se vukli u postavljenim kućnim haljinama. Mutnih očiju, drhteći, kao na drogama. Prolazili su pored mene kao da ne postojim, kao da su životinjskim instinktom osećali da nisam doneo nešto značajno.

Tek ponekom sam uspeo da dâm Bibliju. Većina je odbijala, nisu želeli da imaju ništa s tim. Jedna stara Ruskinja, ćelava poput majmuna, kretala se iz toaleta ka mojim kolicima. Onjušila je gomilu i pitala koliko košta knjiga.

„Besplatno“, rekao sam. „Ove Biblije su poklon holandskih vernika ruskom narodu.“

Osoblja skoro da nije bilo. S vremena na vreme bi prošla neka žena u istoj zelenoj kecelji s papirnom kapom, kao i devojka koja mi je obrisala kolica. Jedna je nosila posteljину, druga gusku, treća plastičnu kutiju u kojoj su zveckale razne tamnocrvene flašice, pretpostavljam lekovi. Pogledi ovih žena bili su bez izuzetka tmurni. Više su ličile na zatvorske čuvarе nego na medicinske sestre.

„Ko ste vi?“, viknula je jedna koju sam zamalo zakačio kad je naišla iza ćoška noseći cinkani lavor.

Rekao sam joj.

„Lentova zna za to?“

Klimnuo sam glavom.

„Zašto ne stanete kod crkve? Šta će ovim ljudima ovde Biblija? Ionako su svi skoro mrtvi.“ Uzela je jednu knjigu s gomile, teško dišući na nos. „Ali jesu teške, fino će da gore. Odlični briketi! Besplatno, kažete?“ Uzela je još šest komada, ubacila ih u lavor koji joj je stajao između stopala, podigla ga i zatim otišla dalje, klaparajući papučama s drvenim đonovima kao kastanjetama.

Zadnjica joj je bila kao šifonjer.

Otkako sam pošao tri dana ranije, ništa se nije odvijalo onako kako mi je Siderijus predočio u Pernisu. Let za Lenjingrad je u poslednjem trenutku izmenjen. Umesto da bude direktan, morao sam da prenoćim u aerodromskom hotelu u Istočnom Berlinu. Jedini peškir u kupatilu skoreo se od osušenog semena prethodnog gosta.

Osobe koja je trebalo da me pokupi u Lenjingradu nigde nije bilo. Uzeo sam taksi s aerodroma. Vozio sam se ka hotelu kroz zamračenu novembarsku noć, kao kroz grad u vreme rata. Šupa u kojoj sam završio izgledala je gotovo isto kao i ona u

Istočnom Berlinu. Smrdela je kao da se tu upravo opralo stotinu znojavih rudara. Ovde peškira uopšte nije ni bilo.

Osoba za vezu po imenu Pozorski nije se pojavila ni sledećeg jutra. Iz hotelske sobe sam bar sedam puta pozvao broj koji mi je Siderijus dao. Niko se nije javljao. Naposletku sam odlučio da jednostavno sâm odem u luku, naslepo. Seo sam u jednu od volgi koje su, poput strpljivih konja, čekale ispred hotela na leru.

Oronule kulise Lenjingrada, grada koji se nekada zvao Sankt Peterburg, sedam godina ranije prošle su pored mene u opijenosti. Sve mi je bilo toliko odvratno da sam po povratku studije ruskog odmah zamenio pravima. Nisam ni pretpostavio da ću ikada ponovo posetiti Sovjetski Savez. Vreme, međutim, kao da nije prošlo: bilo je kao da nikada nisam ni otišao.

Šofer me je lagano izveo na ulicu. Bilo je deset ujutru, ali izgledalo je kao da je opet počelo da pada veče. Izbegavajući rupe na putu, išli smo pored parka u kom su bile isključivo omorike i na čijoj ogradi je čitavom dužinom bakarnim slovima pisalo:

NAUKA, SPORT I VOJSKA – ŽIVELI TEMELJI SOVJETSKE MOĆI!

Na jednom uglu bile su zbijene senke radnika. Iz tegli su pili pivo koje je iz žute cisterne točila žena u belom mantilu, poput mlekarice na hoklici.

„Gde tačno u luci?“

Nisam imao pojma. Brod sa Biblijama skrivenim među krompirom stigao je tri dana ranije. Siderijus me je malo pre polaska obavestio da je do sada sve prošlo kao podmazano. Možda je nešto pošlo po zlu, možda me Pozorski sada ipak čeka negde uz obalu, brat po veri holandskih vernika.

Prošli smo pored Staljinovih zgrada, nekadašnjih carskih palata i sovjetskih kasarni. U prozorskim okvirima sijale su iste tipске lampe kao u hotelu. Prolaznici su se užurbano gurali uz

zgrade, utapajući se u kulise svojim kamuflažnim tamnosmeđim i sivim bojama poput kameleona.

„Znate li da je Kazanova bio ovde?“, pomenuo je taksista tek onako.

„Zaista?“

„Da, Kazanova, zavodnik! Ali tada je ovde sve još bilo u izgradnji. Nekada je ovaj grad bio gradilište Evrope. Možete li to da zamislite? A sad živimo u mrtvačkom sanduku. Žena mi je juče tri sata stajala u redu za šest jaja. To je dva jajeta po satu! Kazanovi je ovde bilo jezivo...“

Ceo grad bio je prekriven koprenom prašine i propadanja. Ulice su bile gotovo puste. Tek poneki krcati tramvaj polako bi prošao uz škripu. Putničkih automobila jedva da je i bilo. Vladari drumova bili su čudovišni kamioni praznih klopavarih prikolica, koji su masovno prevozili ljude na divlje, pošto su fabrike u okolini grada bile ispražnjene i gotovo da više nije bilo robe za transport.

„Ovde ste poslom?“ Taksista je ugasio volgu pred lučkom kapijom, omeđenom betonskim pločama, na neasfaltiranom putu od pokislog peska i tucanika.

„Ne, zbog Biblija...“

Blefirajući da imam sastanak s direktorom, mašući stranim pasošem, deleći marlboro čuvarima, uspeo sam da uđem u krug luke.

Više je izgledalo kao da sam stupio na stovarište starog gvožđa nego u luku. Kejovi su smrdeli na lož-ulje i bili su puni zarđalih gvođenih kalemova, sanduka s opiljcima aluminijuma, gomila usitnjenog bakra, šrafova, eksera, cevi. Betonske bandere dimile su se srebrnobelom svetlošću, usled čega je okruženje podsećalo na kazneni logor. Tek ponekad bi se negde tromo pomerio kran. Sa suvog doka čuli su se šuplji udarci čekića. Lučki radnici su sedeli na zidićima ili na drvenim kalemima i igrali karte. Pored mirisa lož-ulja i starog gvožđa provlačio se miris alkohola.

Iznenada se začula sirena. To je očigledno bilo uobičajeno, niko se nije ni pomerio.

„Znači, hoćete da razgovarate s direktorom?“

Preda mnom je stajao muškarac belih brčića, u smeđem vunenom odelu. Čelava mišja lobanja bila mu je prekrivena tankom žućkastom kožom, kao kod mrtvaca. Pored je stajao njegov klon, trideset godina mlađi.

Obojica su imala vlažne, sitne prodorne oči.

„Ja sam vam direktor“, reče stariji. „Barem ovog odeljenja. Nedavno smo izvršili podelu na odeljenja. Otadžbina je u pokretu, sve teče. Živimo u divnim vremenima! Nikolaj Borodin, drago mi je. A ovo je moj sin Andrej... Zašto ste došli?“

Ispričao sam mu. Pogledao me je širokog osmeha, gotovo strastveno. Pravo u metu. Našao sam pravu osobu! Voleo je strance. Ova luka predstavljala je vrata ka Zapadu. S tom namerom je svojevremeno izgrađena.

„Kako poznajete Pozorskog?“, upita me zatim.

Želeo sam da odgovorim, ali sin, koji me je do tada ćutke posmatrao, iznenada je oživeo i neprijatnim falsetom me upitao: „Imate li otpremnice?“

Lupnuo sam po unutrašnjem džepu kaputa.

„Dajte da vidimo...“

Direktor mi je iz ruku hitro istrkao dokaz o vlasništvu sedam hiljada Biblija. „Odlično. Pozvaćemo Pozorskog, spavalicu! On je moj stari drug... Divan momak... Bili smo zajedno stacionirani u Lajpcigu kao podoficiri... Jednog dana... Dobro, svašta bih mogao da vam ispričam...“

Išli smo pored gomila usitnjenog bakra, praćeni kreštanjem prljavih galebova, ka baraci od cigle pred kojom je bio parkiran polovni mercedes među olupinama lada.

Direktor je sve vreme vikao na radnike pored kojih je prolazio. Pijanice, stenice, lezilebovići. Sad kad on počne za sve da se pita, sve će da ih otera.

U lučkoj baraci bilo je pakleno vruće. Na središnjem stolu u inače praznom kancelarijskom prostoru isticala se faks mašina – upravo je nešto stiglo.

„Ovde se sve obavlja preko faksa!“ Direktor je besno izvukao sjajni papir iz aparata. „Kakvo otkriće! Više ne mogu bez njega!“ Nekoliko trenutaka je proučavao tekst, primakavši ga očima i čkiljeći u slova. „Nikolaju, ovaj je iz Hamburga... Švabe se slažu s cenom aluminijuma... Neka Nađa odmah sastavi ugovor...“

Polu sata kasnije moja veza stigla je u luku za volanom trošnog mercedesa. Pored njega je sedeo ruski pravoslavni sveštenik od pedesetak godina s bradom starog jarca, koja mu je visila preko crne odore.

„Pozorski“, predstavio mi se.

Bio je lep poput nekog glumca. Nosio je jarkoljubičastu kožnu jaknu s krznenom kragom žutom kao pile.

Brod iz Roterdama je u Danskoj istovario zelandski krompir, natovario smrznutu ribu i zatim usmerio kurs ka Lenjingradskoj luci. Plovio je pod poljskom zastavom. I putnici su bili Poljaci. Pratio sam direktora i Pozorskog do pristaništa gde je grdosija bila usidrena među kranovima. Tovarni prostor je bio veličine fabričke hale. Šest stotina kutija švercovanih Biblija u čošku bilo je gotovo neprimetno. Rusi u dronjcima su u mračnim katakombama broda ličili na tovarne životinje koje na ramenima utovaruju metalne cevi.

„Sad ćemo onda da završimo uvoz.“ Borodin je na trenutak pobeđnički pogledao ukrug, spazio jednog fizikalca i povikao: „Ej, ti tamo! Pozovi mi Smirnova!“

Minut kasnije nam se u tovarnom prostoru pridružio sovoliki Rus, znojav, u svojoj uniformi koja je visila s njega poput džaka. Borodin mu je pokazao gomilu kutija s Biblijama.

„Imate li otpremnice?“ pitao je carinik.

„Evo“, rekao je Borodin, predajući uniformisanom Rusu papir koji mi je ranije oduzeo.

„A dokaz o prijemu?“

„Naravno.“

Carinik je iz džepa na pantalonama izvadio mali okrugli pečat koji je visio na tankom lančiću. Metalna kapica sadržala je u sebi jastuče s mastilom. Brzinom svetlosti je na otpremnice i dokaz o prijemu utisnuo bledocrveni srp i čekić, s ćirilničnim slovima: CCCP.

„Eto...“ Direktor je ubacio papire u unutrašnji džep svog smeđeg kaputa. „Vidite li kako se ovde efikasno posluje? A još se radi o robi koju je Sovjetska vlada zvanično zabranila!“

Carinik se odmah izgubio.

Pozorski je rekao: „Večeras idemo da pijemo. Za prvi dobar ulov. Zna li za restoran *Nord*?“

I pre nego što sam napustio krug luke, Pozorski i pop, za kog se ispostavilo da se zove Aleksej, stavili su sto pedeset kutija s Biblijama na voz za Moskvu, gde je trebalo da budu prodate na novonastalom tržištu.

„Prodajte?“, pitao sam.

„Ništa ne brinite“, insistirao je Pozorski snishodljivo. „Naravno da ćete dobiti deo profita. Došlo je novo vreme. Mi smo dobri za narod. Dobrota je naš princip! Tih sedam hiljada knjiga su naravno mačji kašalj. Ali razumeo sam da dolazi još osamdeset hiljada Biblija iz Roterdama. Vidite, od toga se može pokupiti fin kajmak. Kad preračunamo, uprkos kursu rublje i bedi u zemlji, možemo sigurno da ostvarimo dolar dobiti po knjizi. Zar ne, Alekseju?“

Sveštenik je klimnuo glavom. Na levom obrazu imao je venac braonkastih bubuljica i bradavica. Setio sam se svog obećanja Siderijusu, molitve članova crkvenog saveta u skladištu u Pernisu.

„Ali ni reči o ovome...“ Pozorski se namrštio i pogledao me ispitivački. „I ti si došao u ovu prokletu zemlju da nešto zaradiš, je l' tako?“

* * *

Tog popodneva sam satima šetao centrom Lenjingrada. Fasada čuvenog hotela *Astorija* bila je pod skelama. U zemlji se osetio duh promene. Hoteli su užurbano renovirani. Ali ulice oko njih su mi zaista delovale kao mrtvački sanduk, kao što je taksista rekao. Kameni mrtvački sanduk. Počela je da pada ledena kiša. Na Nevskom prospektu sam uleteo u robnu kuću *Gostinji dvor*. I ovde, u najvećem potrošačkom hramu grada, jedva da je bilo šta da se kupi. Posetioци su jurcali po drvenim podovima poput gladnih životinja.

Pred stalkom s kabanicama boje plavog patlidžana, očigledno upravo pristiglih, žene srednjih godina su se psujući pele jedne preko drugih kako bi ih dohvatile.

„Mi smo narod čarobnjaka!“, saopštio mi je Pozorski te večeri kezeći se. „U radnjama nema paradajza, ali zamrzivači su uvek puni. Najveći trik, međutim, tek sledi!“ Sedeli smo na balkonu restorana *Nord*, lokala s erotskim kabareom, živom muzikom i menijem veličine novina.

„A cipele?“, pitao sam.

„Njih zaista nigde više nema.“

„A kišobrani?“

„Ni njih! Nema apsolutno ničeg. *Huezo, nichts!* Ali uz vašu pomoć brzo ćemo učiniti nešto po tom pitanju. Uvozom sa Zapada! Osećam kako do mene već dopiru vibracije novog vremena. Ali imajte strpljenja, još je rano...“

Dok su nam donosili činije sa salatama, dimljenim lososom, jesetrom iz Volge i flaše sovjetskog šampanjca, Pozorski mi je ispričao čime su se bavili on i njegovi partneri već godinu dana: izvozom starog gvožđa, otpada, koji je u ovoj zemlji takoreći besplatan, a na Zapadu vredi pravo bogatstvo.

Ali najviše očekuju od uvoza.

Pijani momci su ustali od stolova, ruku punih dolara, kako bi pokupili žgoljave lepoticе sa šanka za jednu noć. Restoran je istovremeno služio i kao tajni bordel.

* * *

Sledećeg jutra sam pozvao Siderijusa kako bih podneo izveštaj. Više od sat vremena sam na hotelskom krevetu čekao vezu s Lejdenom. Prećutao sam da je šest stotina kutija s Biblijama iz utrobe broda u međuvremenu nestalo kako bi putem religiozne mreže oca Alekseja bilo prodato na sivom tržištu.

„Znači, sve ide savršeno?“

„Savršeno“, slagao sam vođu protestantske zajednice u Lejdenu.

Ideja da pedeset kutija Biblija koje sam uspeo da zadržim za sebe u luci podelim po staračkim domovima javila mi se slučajno. Kako bih spasao makar delić izvorne namere misije – podelu knjiga među običnim narodom. Službenik iz hotela mi je pomogao zapisavši nekoliko adresa. Bez razmišljanja sam uskočio u taksi s tih šest kutija Biblija i završio u domu gospođe Lentove. Sledećeg dana sam se vratio kako bih završio posao. Došao sam na odeljenje ludaka s dijagnozom. To je pisalo na osvetljenoj tabli od crvenog stakla. Smrdelo je na prekuvan kupus, urin, fekalije i metalni miris krvi. Sve vreme sam disao na usta. S vremena na vreme više ne bih mogao da izdržim, pa bih ponovo udahnuo vonj ljudi koji su curili iz svih telesnih duplji, čija usta ispuštaju još samo gasove truleži, pre nego što završe u sanduku ili u vatri.

Tama je očigledno bila blagotvorna za ove stare ljude u mentalnom paklu. Svi su zajedno u tirkiznom mraku ležali, vrteli se i sedeli na krevetima i visokim stolicama.

Odgurao sam kolica u treću salu. Mehanički sam gurao Biblije u ruke ljudi čija lica sam jedva mogao da razaznam. S ležaja pored prozora začulo se očajničko stenjanje. Približio sam se. Bio je to jedan starac, mršav, gotovo nag, s bradom boga Neptuna. Zenice su mu se okretale poput klikera u praznoj čaši, ali delovalo je da me ne vidi. Ruke i noge su mu gumenim kaiševima bile privezane za šipke kreveta.

Okrenuo sam kolica, odlučan da obustavim posao, kako bih što pre pobjegao iz ovog jezivog ljudskog skladišta, kada se u oreolu noćne lampe pojavila senka žene. Bila je veoma stara, ali joj je lice bilo usko, a kosa dugačka, poput devojačke, toliko intenzivno bela da je delovala gotovo plavo. Pogledala me je u polumraku bademastim očima koje su sijale poput dragog kamenja.

„Kako se zovete?“, pitala me je mirno.

Rekao sam joj.

„*Пожалуйста*, molim vas, povedite me sa sobom...“, rekla je zatim.

„Kuda?“

„Napolje.“

Pojava poput sibile me je i dalje preklinjući fiksirala svojim irisima. Uši su mi gorele, postajalo mi je muka, kao onda kada sam se prvi put u životu zaljubio.

„Zašto me tako gledate?“ Njen ruski zvučao je staromodno čisto.

Klimnuo sam glavom, kao postišen dečaćić.

„Pokrovska...“ Starica mi je polako pružila mršavu ruku. „Nadežda Petrovna, ali zovite me Nađa...“

Trebalo mi je više od pola sata da ubedim direktorku. Pitala me je zašto sam izabrao baš tu poremećenu staricu. Ali ja ni sâm nisam znao. Osećao sam samo da bih počinio zlo delo ako bih odbio tu njenu skromnu želju. Gospođa Lentova me je gledala sumnjičavo, kao da je moj zahtev bio unapred planiran, kao da sam čitavu operaciju s Biblijama započeo samo zarad toga: kako bih dobio dozvolu da staricu izvedem napolje, u šetnju gradom. Da li razumem šta tražim od nje? Bila joj je 81 godina i nije imala porodicu. Mogla je da računa samo na Sovjetsku vladu – suštinski na nju, kao direktorku ovog doma.

Gospođa Pokrovska je ovde primljena devet godina ranije, nakon što je mesece provela na klupici u parku, noseći šubaru

od astrahana uprkos letnjoj žegi, pijući iz flaše poput kurve, među ostalim neradnicima, skitnicama i profesionalnim alkoholičarima, uglavnom muškarcima. Jednog dana je došla hitna pomoć i odvela je. Stavili su je u ćeliju da se otrezni, dezinfikovali je i zatim doveli ovamo, gde se uz vrisku opirala pre nego što su je sedirali.

„Ona je potpuno luda“, nastavila je gospođa Lentova da me upozorava. „Skoro u potpunosti živi u prošlosti. Ponekad čak misli da je poslednji car i dalje živ! Ta matora subreta ne može ni tri koraka samostalno da napravi. Gde sad da nađem kolica za napolje? To nije besplatno, sve to košta...“

Tražila je sto pedeset dolara. Izvadio sam novčanik i spustio na sto novčanice od po deset.

„U redu, dogovoreno...“ Novčanice su brzinom svetlosti nestale u njenom dekolteu. „Vratite se sutra oko dvanaest časova.“

Sledećeg jutra sam misterioznu staricu izgurao napolje u kolicima. Točkovi su klaparali po zaleđenom trotoaru. Gospođa Lentova mi je dala da ponesem futrolu s injekcijom, za slučaj da pacijentkinja doživi napad agresije.

Čitave noći oka nisam sklopio zbog hotelskih kurvi koje su me iznova pozivale iz sna svojim ušeceranim glasovima. U međuvremenu je počela da me muči griža savesti. Nisam znao gotovo ništa o Siderijusu, ali on mi je ukazao poverenje. Poverenje koje sam izneverio, kada sam prethodnog dana pozvao Pozorskog da mu kažem da može da utopi i moje preostale Biblije.

Želeo sam da što pre napustim zemlju.

„Ah!“ Gospođa Pokrovska je sedefnim očima oduševljeno gledala sivo nebo. „Predivan svež vazduh! Moj voljeni grad... Kuda ćemo?“

Točkovi na kolicima su išli na sve strane. Kako bih održao pravac, morao sam neprestano da ih usmeravam svom snagom.

„Pa, kuda ćemo, lastavice moja?“

Bili smo okruženi pustinjom kasarni s oblacima dima u daljini. Centar je bio udaljen petnaest kilometara.

„Vi kažite“, rekao sam zatim.

„Ugao Rubinštajnove i Nevskog prospekta...“, odgovorila je gospođa Pokrovska značajno se smeškajući u jakni od ofucanog samurovog krzna i sa istom takvom šubarom koju je pozajmila iz doma. „Koliko uopšte imaš godina, dragi dečake?“

Odgovorio sam joj.

„Moj prvi ljubavnik imao je četrdeset godina, a ja sam bila devojčurak od sedamnaest. Bio je Amerikanac... Da, među svim onim revolucionarima u crnim kožnim jaknama iznenada su tek tako počeli da se pojavljuju zgodni Amerikanci. Donosili su nam hranu! Najednom smo postali *буржуи*... Tata, mama, Nataša... Živeli smo u Rubinštajnovoj ulici... A onda su ih jedne večeri odveli... Mene su jednostavno zaboravili! Ja tada i nisam bila prava buržujka, već usvojeno siroče... Mislili su da sam dete jedne služavke! Svi momci su me u to vreme zvali 'medena'... Ej, šta to radiš?“

Zaustavio sam prvi kamion koji je naišao. Vozač je pristao da nas odveze do centra za trideset rubalja. Invalidska kolica nestala su među motikama, lopatama i kolicima u prikolici. Namučili smo se da gospođu Pokrovsku unesemo u kabinu, ali ona se ismejala. Vozaču, zdepastom Tatarinu okruglog lica, očigledno je bilo zabavno.

Kada je sovjetski kamionet ponovo krenuo, gospođa Pokrovska je zadovoljno protrljala svoje gotovo providne šake. „Sa sedamnaest godina sam prvi put otišla u Moskvu, vozom, na zabavu sa sovjetskim komesarima i Amerikancima... Kako se samo pilo! Pampuri od šampanjca leteli su poput metaka! Užasan grad, Moskva... Vidi, vozimo se ko grofovi!“

Tatarin je vozio bravurozno. Svaki put kada bi uleteo u krivinu, ja bih čvrsto pridržao staru Ruskinju za rukav od samurovog krzna, pitajući se kako sam dopustio da me navede na ovaj apsurdan čin. Odavno je iščilela omađijanost od prethodnog

dana u tirkiznom mraku, kada sam na trenutak pomislio da poznajem staricu, da smo zagonetno povezani, kroz hronologiju vremena. Svoju popustljivost pripisujem alkoholu i napetosti zbog posla s Biblijama.

Gospođa Pokrovska je zamolila Tatarina za cigaretu. Razvratno je duvala dim ka vetrobranskom staklu, koje se nenormalno treslo. Počela je da daje uputstva vozaču i zatim izjavila da želi da jede sladoled. I gde danas ima da se popije dobro piće u Peterburgu?

„U *Astoriju!*“, zapovedala je Tatarinu pridržavajući zubima papirosi cigaretu.

Rekao sam da je hotel zatvoren zbog renoviranja.

Prošli smo pored jedne klasicističke vladine zgrade s oljuštenim žutim gipsanim ukrasima i belim stubovima. S krova se vijorilo krvavocrveno platno sa sloganom: ČAST RADU! Kada smo prešli preko mosta na Nevi, u pravcu Engleskog keja, gospođa Pokrovska je skinula šubar. Punda se raspustila. Ta anđeoska kosa učinila je da joj lice ponovo postane devojačko.

Počela je glasno da govori sebi u bradu. Ruski koji je govorila bio je i dalje upadljivo čist, ali se više nije mogla uhvatiti nit. Pričala je o ledolomcima na Nevi, o ocu... Gde je njen voljeni tata? Zimi se lomio led na reci – čitavi komadi metar sa metar odvoženi su zaprežnim sankama u podrum... Da bi se tokom vrelih leta pravila hladna pića i sladoled, mlečni sladoled! Peterburžani su obožavali mlečni sladoled! Uspeo sam da razumem da joj se otac jednog dana utopio, propao je kroz rupu na Nevi koju je sâm napravio... Glupi pijanac! Majka je došla i rekla: „Nema više tate, mrtav je!“ Nedugo zatim joj je i majka umrla, od kolere, na raskrsnicama je besplatno deljena vrela voda, protiv zaraze, ali to nije pomoglo. A još godinu dana posle toga živela je kod porodice Pokrovski u Rubinštajnovoj ulici. Pravi hrišćani, usvojili su je s puno ljubavi, ali i oni su nakon nekoliko godina umrli, samo je ona ostala u životu.

„Ej, kočijašu! Ideš pogrešnim putem, ovde levo!“, viknula je na vozača zapovedničkim tonom.

„Šta? *Чмо?*!“ Tatarin me je na trenutak tupavo pogledao. „Je l' idemo u *Astoriju* ili u Rubinštajnovu?“

„U Ulicu karavana!“, nastavila je gospođa Pokrovska da komanduje. „Hoću kod Maše! Tamo ćemo fino da sviramo klavir i plešemo... A onda će mama i tata da dođu po mene. Hajde, kočijašu, požuri! U Ulicu karavana!“

„Šta? Aha, da ne mislite možda na Tolmačovljevu? Slučajno znam da se ranije zvala Ulica karavana.“

Kada Tatarin nešto kasnije nije na vreme izbegao rupu na putu i protresao nas kao u bubnju, matora Ruskinja ga je nazvala stokom. Vozač je nasred Nevskog prospekta nagazio na kočnicu, smireno nas zamolivši da izađemo. Ne, ne želi više naš novac. On je pošten sovjetski radnik! Neće dopustiti da ga ovako vređaju!

Morao sam sâm da se snađem da iz kamiona izvučem i invalidska kolica i matoru putnicu.

Gospođa Pokrovska se nešto kasnije bez primedbe ugnezдила u kolica. Navukla je šubaru do pola pergamentnih obraza, mumlajući da dolazi sneg, i rekla da obavezno moramo da prođemo pored *Fridlendera* u Pasažu, Nevski prospekt 48. Hitno su joj trebali novi topao šal i donji veš. Izgleda da apsolutno nije bila svesna činjenice da je prodavnica *Fridlender*, koju sam jednom video na požutelim slikama, već sedamdeset godina zatvorena, zbog boljševika.

Čim bi nešto rekla, činilo se da bi odmah zaboravila. Sitne zelene oči su joj i dalje sevale levo-desno, poput svetlucavih ribica. Dok sam je gurao kroz grad, pored zgrada na kojima se pastelna italijanska patina nazirala kroz sovjetsku čađ, bilo je očigledno da vidi stvari koje ne postoje. Po njenim rečima, trebalo je baš tu da pazimo na tramvaj: te beštije su se uvek iznenada zaletale iza čoška! Iznenađeno je, gotovo nepristojno

provokativno, posmatrala užurbane prolaznike ukočene od hladnoće s razočaranjem i nemaštinom na čelima.

Gurao sam ostarelu Ruskinju u invalidskim kolicima u pravcu železničke stanice *Moskva*. Iskrivljeni desni točak me je neprestano vukao na kolovoz. Pred državnim prodavnicama bili su uobičajeni redovi. Poneko je na ulici iz gajbe prodavao krompir, šargarepu i luk. Primitivna ulična trgovina bila je prećutno dozvoljena. Nigde nije bilo mesta da se sedne.

U tom trenutku mi je pogled pao na suprotnu stranu Nevskog prospekta, gde je, doduše, fasada hotela *Evropa* takođe bila pod skelama, ali je tamnožuti prozor restorana koji gleda na ulicu bio ispunjen siluetama ljudi.

„Kuda idemo?“

„U *Evropu*...“ Odgurao sam kolica s trotoara na kolovoz.

„Imaju li tamo sladoled?“

„Naravno!“ Sve vreme upirući kolica na drugu stranu, da ne bi pala zbog tog iskrivljenog točka, terao sam staru Ruskinju preko klizavog asfalta.

„Ah, božanstveno!“ uzvikivala je gospođa Pokrovska. „Ali pozovi onda molim te mamu i tatu... Imam gomilu kopejki! Da znaju gde sam... Da nisam u Ulici karavana, kod Maše, već da smo otišli na sladoled... Budalo!“ Pre nego što smo prešli ulicu, zamalo da nas očese jedna lada boje izmeta. „Budalo! Gujo! Odvratni komunisto!“

Čim je video kako se približavamo, portir hotela *Evropa* je zatvorio vrata. Kucnuo sam na staklo na kojem je zlatnim ukrasnim slovima bilo napisano ime hotela.

„Zatvoreno je!“, čulo se kroz vrata.

„Ja bih rekao da je otvoreno.“

„Ne, zatvoreno je!“

„Pa ko onda sedi unutra?“

„Stranci... Radimo s devizama...“

Izvadio sam gomilu maraka iz džepa, složio ih u lepezu i nabio ih na prozor.

Vrata su se automatski otvorila.

„Biblije, devize...“ Gospođa Pokrovska je bila sva u čudu.
„Dečko, ti si mi neki umetnik!“

Portir u uniformi boje zelenog stakla mi je s negodovanjem pomogao da prenesem kolica preko granitnog praga. U restoranu sa stubovima bilo je zadimljeno i zagušljivo. Bilo je mnogo gostiju među zidovima obloženim bledocrvenim plišom – zaista su mahom bili stranci.

Čim smo se smestili za stočić u uglu, gospođu Pokrovsku je želja za sladoledom izgleda prošla. Je l' to miris piletine? Htela je pečeno pile, s pečenim krompirom. A kakvo vino imaju ovde?

„Koje vino biste želeli?“ Konobarica je došla do nas. S gađenjem je podigla svoj praseći nos, kao da jedna starica u kolicima ovde nikako ne pripada.

„Crveno“, rekla je gospođa Pokrovska odlučno.

„Kiselo ili slatko?“

„Kiselo? Dete, gde si ti rasla? Verovatno misliš na 'suvo'? Naravno, suvo...“

Ja sam naručio pivo. Sledećeg trenutka je gospođa Pokrovska halapljivo uživala u svom vinu naspram mene. S obe ruke, kao da drži usnu harmoniku, držala je pileći batak ispred usta.

„Odakle znate mog muža?“, pitala me je onda.

Pogledao sam je začuđeno.

„Kako uopšte stoje stvari s tim prokletim ratom? Je l' i dalje traje? Hvala bogu da sam uspela da pobegnem iz Lenjingrada... Da, uspela sam da odem na vreme, zajedno s mojim mužem Dimom... Na Ural, a potom dalje ka Sibiru... Grad Tomsk. Leta su tamo vrela! Ali uvek se dobro jelo... Moj Dima je divan momak... Na leđima je istetovirao Staljinov portret... Nevaljalac, prevarant, ženskaroš... Misliš li da ja to ne znam? Ali nije ubica! I ja sam uvek bila najlepša! Nego, kažite mi: kako se vas dvojica zapravo znate? Iz Berlina? Vi ste iz Berlina, zar ne? Odmah sam znala, čim sam vas videla: zgodan mladi Nemač! Dima mi je donosio kofere sa stvarima iz Berlina. Lepe peškire,

sjajne materijale za haljine, cipele, prave veličine! A nemački porcelan... Mislim da mi je ona Lentova sve to uzela. Slažete se? Ta budala! Igrala sam se s Natašom... I onda ste tek tako ušli u moju sobu s kolicima punim Biblija. Ali meni ne treba Biblija... Oduvek sam prezirala Boga. A i on mene! Još onda kada sam otišla da radim u onoj kući, tamo u Tomsku... Muž mi se kleo da je neophodno, zbog novca... Osim toga, tamo sam pomagala muškarcima... Sitnica – da se zadovolje pre nego što opet krenu na front! Ali kako je bilo gadno! *Hitler kaputt!* Znale li da li je taj dripac zaista poražen? Svakog proleća sam gledala kako kočije prolaze kroz našu ulicu. Čitava povorka! Prenosili su carev nameštaj iz Zimskog dvorca u Carsko Selo... Konji su za sobom ostavljali tvrdu žutu balegu... Dečaci bi je uzeli da se gađaju... To je uvek bilo u aprilu. Tada sam prvi put išla u daču, s mamom, tatom i Natašom. Imali smo auto, francuski! Dve godine sam bila u zatvoru, zatim četiri godine u katorgi, nevinna... I samo sam se molila da mi onaj moj momak ne naškodi ćerkici... Znam ja kakvi su ti tipovi! Ali šta ćeš s tim Biblijama? Bolje nađi neku finu devojkicu, ima ih ovde dosta. Samo se čuvaj bolesti! E, e... Dima mi je uzeo Milu, mislim da je to bilo kada je Brežnjev već došao... Ej, devojkicu, koji dobar liker imate ovde?“

Gospođa Lentova je bila u pravu. Vremena su se ovoj sirotoj starici sasvim izmešala. Osim toga, sopstvene reči su je sve više uznemiravale. Uprkos krhkom izgledu govorila je glasnim altom. Gosti su neprestano okretali glave negodujući. Nakon pola sata sam značajno pogledao u sat, pokazao konobarici da donese račun i rekao da je došlo vreme da je vratim u dom.

„Dripac!“ Činilo se da gospođa Pokrovska sasvim ignoriše moje reči. „Da te nije on poslao da me špijuniraš? Prozrela sam te, momak! S onim Biblijama! Jeste, moj muž te je poslao. Da me ispitaš. Ali zašto mi je odveo Milu? Moju ćerku, moje drago dete, moju sunčicu...“

Upravo sam hteo da pitam šefa sale da nam pozove taksi, kada je u restoran ušao Rus tamnog glumačkog lica u ljubičastoj kožnoj

jakni sa žutom krznenom kragnom. Pozorski je bio u društvu vitke devojke koja je izgledala kao da je došla pravo iz školske klupe.

Skupio sam se koliko sam mogao. Sledećeg jutra sam imao let nazad za Amsterdam. Najradije ne bih više ništa da znam o svojoj vezi za Biblije i njegovom koruptivnom načinu trgovine i planovima za uvoz.

„Vidi, vidi... Dečko, imaš ukusa. Ovo je trenutno daleko najbolje mesto u gradu!“ Pozorski je glavom svojoj ribici pokazao jedan stočić za koji se ona fino smestila. „A koga imamo ovde?“ Smeđim pasjim očima je šarmantno, tobože zainteresovano, gledao gospođu Pokrovsku.

Ruskinja rođena pre revolucije sijala je poput ćilibara. Nadmeno mu je pružila ruku, rekla kako se zove i pitala ga da li je možda došao po nalogu generala da je spase.

„Naravno, draga gospođo...“ Svojom intuitivnom lukavošću Pozorski je odmah shvatio u kakvom stanju se nalazi starica – izvanredno je učestvovao u komediji. „General mi je rekao da vas pozdravim.“

Rekao sam da mi je žao, ali da je nažalost krajnje vreme da je vratim u dom.

Vrisak koji se prolomio iz grla gospođe Pokrovske graničio se sa nadrealnim – ljudska sirena. Sada su sve oči u sali bile uperene u nas i činilo se da stara Ruskinja želi da se iskobelja iz kolica. Preklinjala je Pozorskog da je povede sa sobom, dok je meni ponovo govorila da sam prevarant, prijatelj njenog muža... Dripac koji joj je odveo Milu! Ipak je došao po nalogu generala?

„Povedite me sa sobom!“ Gospođa Pokrovska je vukla Pozorskog za ruku. „General je jedini koji može da mi vrati Milu!“

U tom trenutku dogodilo se nešto čudno. Oči su joj se okrenule, videle su se samo beonjače, na usnama se pojavila pena. Sirotina žena dobila je napad na koji me je gospođa Lentova upozorila.

„Retardirana ženturača!“ Pozorski se s gađenjem otrgao od svoje histerične sunarodnice. „Nego, je l' se vidimo večeras u Nordu? Treba obavezno da razgovaramo!“

Sa staričinih usana čula se neka vrsta mrtvačkog krkljanja. Panično sam pokazao Pozorskom na kožnu futrolu u bočnom džepu na kolicima. Zabio joj je pripremljenu injekciju u butinu poput bodeža, kroz suknju, vičući da se neće probuditi ni za sto godina.

U taksiju, dvadeset minuta kasnije, starica je došla sebi. Počela je snežna oluja. Vozač se borio s putem u belim vrtlozima. Spustila mi je glavu u krilo, na zadnjem sedištu koje se klatilo. Prvo je otvorila jedno oko, zatim i drugo. Bio sam spreman da reagujem, ali na usnama joj se pojavio osmeh, kao kod deteta koje se budi.

„Idemo kod tate?“, pitala me je.

Klimnuo sam glavom.

U hotelu su me čekale dve poruke: telegram od Siderijusa u kom je pisalo da je Holandija u međuvremenu dala zeleno svetlo za slanje još osamdeset hiljada Biblija, i papirić koji je Pozorski ostavio na recepciji, u kom me obaveštava da me neizostavno očekuje te večeri u *Nordu*.

Pocepao sam poruke. Doneo sam odluku. Sledećeg dana letim nazad i nikada se neću vratiti u SSSR.

Nisam znao da su moje ruske godine tek počele.

DRUGO POGLAVLJE

Supruga i ja smo pustili da nas reka ostalih smrtnika iznese napolje, na uzburkanu ulicu, pod noćnim maslinastozeleno-crnim nebom, kao što je i uobičajeno u ovo doba godine. Jesen u Sankt Peterburgu – pozorišna sezona je upravo počela.

Pozorišnu publiku su u rekordnom vremenu pokupili taksi i limuzine s prigušenim farovima, na čija zadnja sedišta su se mlade žene tanje od grančice užurbano uvlačile praćene muškim stomacima na putu za večeru negde u gradu.

Išli smo da gledamo *Žizelu*. Dok smo se vraćali kući iz Marijinskog teatra, okruženi palatama, idući sve praznijim ulicama, savladao me je strah.

Pomislio sam na Flobera, koji je svojevremeno bio dobar prijatelj s Teofilom Gotjeom, jednim od pisaca libreta za *Žizelu*, premijerno prikazanu u junu 1841. godine u Pariskoj operi. Sada je ponovo izvedena ove tmurne, oblačne septembarske večeri 175 godina kasnije. Primabalerina bila je zasuta cvećem. Ovacije su trajale dobrih petnaest minuta. Platili smo ukupno sto evra. Za poslednji red na galeriji.

Ali pogled je bio zaista fenomenalan. Sedeli smo tik uz nebeskoplavi svod s oslikanim lebdećim anđelčićima. Dole

levo nalazila se carska loža u pozlati i plavom plišu. Luster, apsolutni dragulj, obasjavao je glave takoreći svih koji su imali neku ulogu u ruskoj istoriji, kao i onih koji su ostali anonimni, nebrojenih miliona.

Polako smo koračali kroz Ulicu dekabrista. Julija me je pitala zašto sam i dalje tako tih i neraspoložen. Počela je da priča o zvezdi večeri, balerini peterburškog porekla, koja je uglavnom nastupala samo u inostranstvu. Moja žena je bila ponosna na nju nekako poklonički, kao da se radi o njenoj ćerki.

Ja sam za to vreme i dalje bio kod Gotjea i Flobera. Kako je tvorac *Gospođe Bovari* strašno propatio! Kao dvadesetogodišnjaka ga je iznenada zadesila epilepsija. Malo nakon što mu je otac na vrhuncu svoje doktorske karijere umro, Floberovu sestru Karolinu, koja je upravo na svet donela devojčicu, u smrt je odnela porođajna infekcija. Za njima su ostali budući pisac, njegov brat i majka i vrišteće odojče. Sestra je položena u sanduk u venčanici i sahranjena. „Moja majka je uplakani kip“, pisao je Flober jednom prijatelju. „Kakvo domaćinstvo, kakav pakao! A ja? Moje oči su suve, kao na mermernom kipu...“

Tako je trebalo živeti, ne kukati, već biti hrabar. Nastaviti.

Na trgu kod Isakovog Sabora začula se jaka grmljavina. Zbog posla sam nekoliko puta bio u ratu – naučio sam nepogrešivo da lokalizujem poreklo udara.

Ali ovog puta sam pogrešio.

Počelo je da pljušti, sipa. Kiša se pod pravim uglom spuštala s neba poput hladnog tečnog čelika. Brzo smo potrcali ka rotirajućim vratima hotela *Astorija*. Kroz blistavo staklo upravo je izašao neki momak. Odmah je uz zveckanje donova odjurio do belog taksija koji je stajao s upaljenim migavcima.

„Kuda idete?“, rekao je bez daha.

„U Čajkovskog 40“, odgovorio sam.

„U redu, upadajte.“

Prošli smo pored stanice *Moskva*. Nedugo potom našli smo se pred svojom socijalnom zgradom. Ulica je odisala slatkim

mirisom fabrike hleba prekoputa, koja je već radila punom parom. Iza nas nalazile su se kasarne. Vojnici i hleb – sve je bilo nadohvat ruke.

Lift u našem ulazu ponovo nije radio. Lagano smo se popeli uz izlizano granitno stepenište.

Kada smo ušli, žena je odmah obukla penjoar, tešeći naše tri mace, koje su joj se motale oko nogu – uzdignutih repova, šest safira usmerenih na nju punih apsolutnog obožavanja. Otišla je u kuhinju da stavi čaj. U međuvremenu je svoju dugu tamnu kosu obrisala rastresitim belim peškirom. Pitala me je da li i ja hoću čaj, iako je znala da ga ne pijem, osim kad sam bolestan.

„Stvarno nećeš čaj?“

„Stvarno neću...“

Čašice vina u pozorištu bile su uobičajeno skromne. Nivo alkohola mi je bio nizak. Požurio sam do frižidera, napunio čašu i otišao do kamina. Nešto kasnije, jasen koji sam ranije tog dana kupio, iskrio je i plamteo u svojoj mermernoj kućici. Mirisao je. Vreli sjaj udario me je u lice.

Žena se smestila u svoju fotelju. S njene leve i desne strane i iznad glave smestile su se mačke – kao živi termosi.

Zavukao sam se za svoj sto pored prozora s pogledom na mračno dvorište. Voda je grgotala i odzvanjala niz zidove orgulja od oluka, toliko širokih da bi patuljak lako mogao da se izgubi u njima. Ponovo se čulo nekoliko gromova iz pravca Neve. Upalio sam lampu za čitanje od zelenog stakla. Sto, antikvarna grdosija s ukrasnim nogama, bio je pun otvorenih knjiga, papira, starih pozorišnih ulaznica, voznih karata, fotografija, komada ćilibara, pronađenih tokom srećnih dana na baltičkoj obali. Bio je to potpuni kaos, a ipak sam na njemu napisao nekoliko knjiga.

Julija je u međuvremenu ponovo pustila uvertiru iz *Žizele*, koju smo nešto ranije čuli u Marijinskom. Odzvanjala je našom visokom sobom.

Krišom sam je posmatrao u zagrljaju mačaka: tamna, zgodna, klasična, obasjana tamnožutim svetlom mesingane lampe. Roditelji su mi bili više od dve hiljade kilometara daleko, sahranjeni u holandskim dinama. I Julijini otac i majka su bili mrtvi. Dece nismo imali. Sve u svemu, jednostavan život. Ipak me je opet savladala anksioznost, sumornost koja mi je bila saveznik čitavog života, protiv koje bih se ponekad izborio, ali se uvek iznova pojavljivala poput uporne kožne bolesti.

„Ovo izvođenje je genijalno, zar ne?“ Julija je na trenutak skrenula pogled s francuskog kuvarskog magazina koji je lagano listala, i pogledala me.

Ustao sam, izvadio flašu vina iz frižidera, ponovo seo za sto, dolio, otvorio laptop i prvi put tog dana proverio elektronsku poštu. Pročitao sam:

Ćao Pjotr,

Prošle nedelje smo ovde u izdavačkoj kući došli na fantastičnu ideju. Za godinu dana će biti sto godina od Ruske revolucije. Malo smo razmišljali i pomislili: zar ne bi bilo divno da napišeš knjigu o tome? Ali da ne bude previše obimna. I neka bude lično. Oko tog datuma će naravno svi izdavati komemorativne knjige. Ako hoćemo da se izdvojimo u toj gomili izdanja – što se tiče prostora u medijima – neophodno je da bude lično. Lično, lično, lično. Inače, treba brzo da nam javiš, jer iako prolećna ponuda još nije sasvim gotova, već se bavimo jesenjom.

Nismo se dugo čuli, ali nadam se da si dobro.

Dopola dogorela užareno crvena cepanica od prethodnog dana pala je na ploču, poput čaure tek ispaljene granate. Ustao sam da prodžaram gomilu. Mermerni kamin bio je pravo remek-delo. Na okviru je par lastavica hranio tri ptića u gnezdu. Bili smo gotovo sigurni da je u pitanju rad nekog nepoznatog

italijanskog umetnika. Nekada pređem rukom preko njega kako bih osetio umeće i glatkoću mermera.

Vratio sam drvenu granatu, malo se izmakao od varnica boje mandarine, ubacio svež komad jasena i promešao gomilu žaračem od kovanog gvožđa, koji je nekada raspaljivao vatru u jednoj kući u Enkhajzenu. Nasledstvo od baba-tetke. Gotovo svaki čovek u nekom trenutku u svom životu počne da sakuplja dragocene ostatke tuđih života. Neki tanjiri u našoj kuhinji pripadali su još mojim roditeljima, kao i noževi i viljuške. Vitrina je bila iz Kalinjingrada, gde su Julijini baba i deda proveli najveći deo svog života. I tako smo napunili dvosoban stan: knjige, knjige, knjige, mnogo slika, secesionističko ogledalo, drage fotografije, Julijina zbirka čajnika, tamnoplava staklena pepeljara njene babe, antikvarni mesingani francuski sat na kaminu, gipsane figure kompozitora (dve Vagnerove) i ostalo smeće da se čovek zapita gde će sve to jednog dana završiti. Ponekad bih, u najtežim trenucima, već video radnike u kombinizonima i prljavim cipelama. Bračni par bez dece je umro. Svojim šapama će umazati parket koji smo uvek s ljubavlju održavali. Znak za dolar sijaće im u očima. Šta će se dogoditi s našim sakupljenim životom? S ovim stvarima s mog stola?

Krv mi je udarila u glavu. Izašao sam iz izdavačevog mejla, progutao knedlu i neko vreme zurio u malu policu s knjigama koje sam napisao tokom poslednjih dvadeset godina: deset komada. Ali sve je to bilo uzalud – godinama sam živio u iluziji.

„Kakvo je vino?“, pitala me je Julija.

„Božanstveno...“ Ponovo sam otvorio laptop i odlučio da ipak odmah odgovorim na mejl, pre spavanja.

Dragi E,*

Nije mi nimalo lako da ti odgovorim, ali zar ti nisam već ranije rekao da sam prestao da pišem? Odustao sam nakon gotovo četvrt veka. I to nema nikakve veze s izuzetno korumpiranim holandskim književnim svetom, u

kojem se šačica smrtno uplašениh čuvara još uvek međusobno jebe u dupe i odlučuje o knjigama, a time i o životima. Više je stvar u tome da...

U tom trenutku se opet začuo prasak. Ovog puta nije dolazio spolja, iz pravca Neve, već negde ispod u zgradi. Bilo je toliko nasilno da su mačke odmah pobile, svaka u svoj ćošak sobe, ostavljajući svoju ženu zatečenu u penjoaru. Panično sam joj rekao da ne ustaje. Idem prvo ja da vidim šta se dešava. Navukao sam cipele, krenuo niz stepenice i zastao na pola. Na odmorištu je komšija iz komunalke ispod nas u plavo-beloj prugastoj mornarskoj majici sekirom razvaljivao neki stari ormarić.

„Ne, nemoj maminu komodu!“, začuo se glas njegove žene kroz odškrinuta vrata iza.

„Kurvo odvratna, pokazaću ti ja!“ Podigao je sekiru visoko iznad svoje crvene brkate glave, besno se kežeći na komad namestaja od polirane trešnje. „Ne, nemoj maminu komodu...“, karikirao je muškarac glas svoje žene. „Što da ne? Kurvo!“ Ponovo je zamahnuo sekirom. Razletele su se krhotine i bakarna brava. „Evo ti ga tvoj mamin ormarić!“

Žena je sada sasvim isturila alkoholisano klovnovsko lice kroz procep između dva krila oljuštenih salonskih vrata stana. Čutke je gledala kako muž nastavlja da uništava. Gornja strana komode sa šarama crvenim kao rubin već se raspala u paramparčad.

„Eto, kurvo! Ovo će te naučiti pameti! Ako sad ne budeš radila šta ti kažem, celog ću da ga uništим, čuješ li? Celog! Prodaćemo ovaj stan... Poludeću u ovom budavom kavezu... Pre bih otišao u šupu u šumi nego da ostanem ovde... Prodaćemo... Sve će se promeniti, sve!“

Čuo sam odozgo lupanje lifta, koji je očigledno proradio. Metalna vrata su se otvorila i iz lifta je, s lisičjim krznom oko vrata i šireći težak oblak parfema, izašla Zinaida Petrovna, majka poznate operske pevačice s poslednjeg sprata naše zgrade.